

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta**

**Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci**

Bakalářská práce

Michaela Kadlecová

2011

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Akademický rok 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Michaela Kadlecová**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Název práce: **Kriminalita dětí a mladistvých jako sociální jev moderní společnosti**

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je kriminologické a sociologické zkoumání kriminality dětí a mladistvých se zaměřením na vytvoření metodicko didaktického manuálu preventivních postupů a opatření vedoucích ke snížení tohoto negativního, stále se prohlubujícího protispolečenského jevu.

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Jindřichův Hradec, 18. října 2011

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta**

**Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci**

Bakalářská práce

**Kriminalita dětí a mladistvých jako
sociální jev moderní společnosti**

**Michaela Kadlecová
2011**

Anotace

Bakalářská práce se zabývá protispolečenským jevem kriminality dětí a mladistvých, jeho sociologickým i kriminologickým rozborem. Uvádí možné příčiny výskytu násilnického a delikventního chování dětí a mladistvých v naší společnosti. Práce poukazuje na negativní jevy a agrese v naší společnosti, která může být spouštěčem dalšího kriminálního a delikventního chování. Tato bakalářská práce se zamýšlí nad postojem naší společnosti k projevu násilí, uvádí možnosti represe tohoto chování a snaží se zjistit jak nejlépe tomuto nežádoucímu jevu předcházet.

Klíčová slova:

kriminalita, dítě, mladistvý, sociologický, kriminologický, rozbor, příčiny, delikventní, chování, společnost, negativní, jev, agrese, postoj společnosti, projev, násilí, represe, prevence, manuál

Annotation

Thesis deals with the phenomenon of juvenile antisocial children and adolescents, its sociological and criminological analysis. It highlights the possible causes of violent and delinquent behavior of children and adolescents in our society. The work points to the negative phenomena and aggression in our society, which may trigger additional criminal and delinquent behavior. Thesis examines the attitude of our society to violence, repression indicates the possibility of this behavior and try to figure out how best to prevent this undesirable phenomenon.

Key words:

crime, child, adolescent, sociological, criminological, analysis, causes, delinquent behavior, society, negative phenomenon, aggression, attitude, speech, violence, repression, prevention, manual

Poděkování

Autorka by ráda poděkovala doc. JUDr. Dr. Janu Hejdovi za cenné rady a podněty, pomoc a vedení bakalářské práce. Autorka by ráda poděkovala Ing. Jiřímu Přibilovi, Ph. D. za vytvoření grafické šablony bakalářské práce.

Obsah

Úvod	9
Cíl práce	11
1 Základní pojmy a právní úprava	12
2 Rodina	15
2.2 Násilí v rodinách	17
2.3 Týrané a zanedbávané dítě	18
2.4 Psychopatologie mladistvých pachatelů	18
3 Agresivita	21
4 Šikana jako projev agresivity	23
4.1 Šikana z pohledu práva.....	24
4.2 První pomoc rodičů.....	25
4.3 Odpovědnost rodičů a dalších subjektů	25
5 Násilí ve společnosti	27
5.1 Extremismus.....	27
5.2 Neonacisté	28
6 Nástrahy společnosti	30
6.1 Legální drogy.....	30
6.2 Nelegální drogy	30
6.3 Patologické hráčství	33
6.4 Nezaměstnanost	34
6.5 Záškoláctví	34
7 Delikventní chování	37
Výchovná zařízení pro děti a mládež.....	38
8 Přestupek	40
9 Trestný čin	42
10 Prevence kriminality dětí a mladistvých v České republice	48
10.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)	50
10.2 Ministerstvo vnitra (MVČR)	51
10.3 Ministerstvo zdravotnictví (MZČR)	52
10.4 Policie České republiky.....	52
10.5 Společnost.....	54
11 Statistická data	56

Závěr.....	58
12 Seznam literatury.....	61

Úvod

Život každého jednotlivce v jakékoliv kultuře či společnosti odedávna byl, je a v budoucnu nepochybně bude spjat s mnohými riziky, životními zkouškami a strastmi. Nejspodnější společenskou vrstvou dnes chápeme tu složku společnosti, která se dopouští trestné činnosti. Nezáleží na tom, zda se jedná o činy proti majetku či jiným osobám. Ještě horší je situace, kdy se členy této společenské vrstvy stávají děti a mladiství.

První dochovanou písemnou památkou, ve které se odkazuje na nějakou formu kriminality, je Chammurabiho zákoník, který byl vydán v dobách Babylonské říše (kolem roku 1750 př. n. l.). Chammurabiho zákoník nemilosrdně a velmi tvrdě trestal (smrtí) nejen vraždy, ale i krádeže a únosy. Právě z tohoto zákoníku pochází úsloví „oko za oko, zub za zub“. Ve starověkém Řecku se trestné činy projednávaly veřejně, ale o trestu následně rozhodovala rodina oběti. Tyto postupy přešel do svého právního systému i starověký Řím. Z této doby se zachoval pojem „talio“ (státem podporovaná odplata – „Jestliže někdo zmrzačí jinému úd, bude mu odplaceno tak, aby poškozený souhlasil s vyrovnáním“). Středověká doba nepřináší žádnou změnu, právo nadále chrání vlastnictví, nikoliv život člověka. Jako nástroj trestu se používala nejčastěji msta, druhotně pak různé materiální náhrady. V dobách rakouského císařství byl roku 1787 vydán Všeobecný zákoník o zločinech a trestech. V tomto zákoníku byla poprvé jasně definována zjednaná, loupežná a úkladná vražda a dále pak vražda vykonaná na příbuzných. Na území bývalého Československa platil tento zákoník až do roku 1950, kdy byl vydán trestní zákon č. 86/1950 Sb., který byl následně revidován do podoby zákona č. 140/1961 Sb. a před dvěma lety novelizován do zákona č. 40/2009 Sb.¹

Ráda bych jako matka vychovala své děti tak, aby byly co nejlépe připraveny na život ve společnosti. Je nezbytné jim od dětství vštěpovat základní rozdíly mezi povoleným a zakázaným, dobrým a špatným, morálním a nemorálním. Na jedné straně se může, ať již dítě nebo i jakýkoliv jiný člověk, stát obětí trestné činnosti. Na straně druhé je dobré zmínit, že stejně tak se může stát kdykoliv tím, kdo trestnou činnost páchá. V prostředí současné společnosti,

¹ LYONS L. Historie trestu. Překlad WURM P, Nakladatelství Svojtka, Praha, 2004, ISBN 80-7352

kteřá se díky množství informací mění rychlostí v minulosti nevídanou, je kriminalita dětí a mladistvých úzce spjata se změnou společenského systému a žebříčkem společenských hodnot. V tomto směru hraje nezastupitelnou roli zázemí a výchova v rodině, škola, zájmová činnost mládeže a využití jejího volného času. Téměř každý z nás se s tímto tématem již setkal, z doslechu nebo osobně. Kriminalita dětí a mladistvých je v dnešní, na změny bohatě a uspěchané, době fenoménem. Děti a mladiství jsou vzhledem k vyvíjejícímu se hodnotovému žebříčku právě tou skupinou, ve které se obzvláště daří kriminogenním faktorům.

Bakalářskou práci jsem rozdělila do jedenácti kapitol, které se věnují jednotlivým vybraným tématům. Chtěla bych se věnovat rodině a některým negativním jevům, které se v ní mohou vyskytovat, neboť právě výchova v rodině je primární příčinou nežádoucího vývoje dítěte. Jedním z možných důsledků může být určitým způsobem delikventní chování. Pokusila jsem se zeptat se na věci související s potencionálním delikventním chováním mezi svými známými, kteří už mají děti na základních školách. Použila jsem kvalitativní metody (individuální interview a s ním spojené pozorování chování dotazovaného). Dále bych ráda upozornila na negativa naší společnosti jako je agresivita, násilnické chování, existence extremistických skupin, šikana, drogy, nezaměstnanost nebo patologické hráčství. Ráda bych se též věnovala výchovným zařízením pro děti a mládež, a v neposlední řadě též přestupku či trestnému činu. V samém závěru práce uvádím několik represivních a preventivních orgánů a opatření, které mají za cíl snižování kriminality dětí a mladistvých.

Cíl práce

Cílem práce je kriminologické a sociologické zkoumání kriminality dětí a mladistvých se zaměřením na vytvoření metodicko didaktického manuálu preventivních postupů a opatření vedoucích ke snížení tohoto negativního jevu. Výsledkem práce by měl být popis současného stavu týkající se problematiky dětí a mladistvých. Dalším výsledkem je upozornit veřejnost na negativa našeho současného způsobu života - popsat nebezpečné vlivy na nejmladší generaci a tím přimět osoby odpovědné za výchovu k zamyšlení nad problematikou kriminality dětí a mladistvých a celkovým dopadem na společnost.

1 Základní pojmy a právní úprava

Na počátku je potřeba vysvětlit některé základní pojmy a přiblížit právní normy týkající se kriminality dětí a mladistvých. Některé pojmy se můžou v různých odvětvích lišit.

Kriminalita - je úhrn činů uvedených v trestním zákoníku obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti

Delikvence – je širším pojmem než kriminalita, což je obecně protiprávní jednání, které vedle kriminality zahrnuje i činy jinak trestné, které spáchaly např. nezletilci nebo osoby trestně neodpovědné pro jejich nepřičetnost. Delikvence zahrnuje i spáchané přestupky. Nejširším pojmem je pojem **sociálně patologické jevy**, jelikož zahrnuje i jevy, které se v negativním smyslu odchyľují od norem a hodnot akceptovaných danou společností.²

Dítě je podle Úmluvy o právech dítěte, přijaté dne 20.11.1989 v New Yorku, osoba mladší 18 let, pokud nedosáhla zletilosti dříve (v naší občanskoprávní úpravě nabytím zletilosti manželstvím). Podle zákona o rodině a o soudnictví ve věcech mládeže je za dítě považována osoba mladší 15 let.

Trestní zákoník dítě definuje v § 126 jako osobu mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.³

Mládež je spojována s různými věkovými kategoriemi v závislosti na předmětu a rozsahu zkoumání jednotlivých vědních oborů; většinou označení pro širší skupinu jedinců ve věkové kategorii do 18 let; v zákoně

² NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ [online]. 2011. [cit. 2011-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika/>>.

³ CHMELÍK, J., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál Praha, 2003. s. 15, ISBN 80-7178-739-6

č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže je uvedeno, že mládeží jsou děti mladší patnácti let a mladiství

Nezletilý je obsahově i významově opakem zletilosti. Nezletilý je fyzická osoba, která nedovršila 18 let věku nebo nenabyla zletilosti manželstvím. Trestní právo tento pojem neužívá, i když v trestněprávní praxi je často využíván pro označení osob ve věku do 15 let. (v ust. § 25 z. č. 40/2009 Sb. je uvedeno „kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný“)⁴

Mladistvý je pojem trestněprávní; osoba ve věkové kategorii 15 – 18 let, která je trestně odpovědná ze zákona s jistým omezením (trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení 15 let a končí v den dovršení 18. roku života). V novém trestním zákoníku, který nabyl účinnosti 1. ledna 2010, byla nejprve hranice 15 let snížena na 14 let, ale ještě před nabytím účinnosti tohoto zákona byla tato hranice vrácena zpět na patnáct let.⁵

Osoba blízká věku mladistvého - podle právní teorie je tímto myšlen věk do 20 let. S tímto termínem se můžeme setkat např. v trestním zákoníku při určování výše trestu.⁶

Mladý dospělý je pojem, který je užíván v kriminologické literatuře. Je to věková kategorie od 18 zpravidla do 24 let.

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.) je protiprávním činem provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. Trestný čin spáchaný mladistvým se tedy nazývá **provinění**. Dítětem mladším patnácti

⁴ CHMELÍK, J., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál Praha, 2003. s. 16, ISBN 80-7178-739-6

⁵ CHMELÍK, J., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál Praha, 2003. s. 16, ISBN 80-7178-739-6

⁶ CHMELÍK, J., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál Praha, 2003. s. 17, ISBN 80-7178-739-6

let je dle uvedeného zákona ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku.⁷

Dle trestního zákoníku je **trestným činem** protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.⁸

Orgán sociálně-právní ochrany dětí – (tzv. "sociálka") je odbor péče o děti a mládež příslušného pověřeného městského úřadu. Tento orgán má mimo jiné zastupovat zájmy dítěte v řízeních, v nichž se rozhoduje o nezletilých dětech.⁹

⁷ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 2

⁸ Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., : Trestní zákoník. 2009, § 13

⁹ ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ, [online]. 2011. Dostupný z WWW:

< <http://www.ospod.info/zkusenosti.html/>>

2 Rodina

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. Protože rodina je prvotní a základní sociální prostředí jedince, měla by fungovat jako spolehlivé zázemí, kde se dítěti dostane porozumění, klidu, bezpečí, ochrany a pomoci. Vliv rodiny na vývoj dítěte je zcela zásadní. Rodiče jsou pro děti největší přirozenou autoritou, podle jejich vzoru se učí žít a napodobují jejich chování, jednání a zvyky. Prostřednictvím rodičů se dítě seznamuje se světem a se společností. Negativní vzory v rodině, zanedbávající, ale i nepřiměřeně ochranářská výchova mohou znesnadnit harmonický rozvoj osobnosti a být příčinou příští delikvence.

Povaha rodinného zázemí se často odvíjí od způsobu vzniku rodiny. Mnohdy se prokázalo, že rodiče jedince s delikventním chováním uzavřeli manželství v nízkém věku, po krátké známosti, aniž by se navzájem důkladně poznali. Při první krizi, kterou bývá například nedostatek financí, se rodiče rozcházejí. Proto se v naší společnosti objevil nový trend, a to ten, že dítě je vychováváno jen jedním rodičem. Výchova dítěte v neúplné rodině často bývá nedůsledná, rodič projevuje malý zájem o dítě nebo naopak, výchova může být autoritativní, dítě se musí podřizovat příkazům a zákazům, což mu nepřináší velkou citovou oporu. To vše samozřejmě může negativně ovlivnit vývoj dítěte. Odborníci se zmiňují ještě o dalším faktoru, který by mohl mít vliv na delikventní chování dítěte. Tím činitelem je společenská vrstva, do jaké rodina patří. V minulých dobách to tak jistě bylo, nejčastěji se delikventního chování vyskytovalo u jedinců z nejnižších společenských vrstev. Příčinou byla nízká životní úroveň spojená s nezaměstnaností. I v současné době je nezaměstnanost ožehavým tématem a v době krize přibývá nezaměstnaných stále více. Zároveň ale dnešní doba vyžaduje moderní životní styl, a pokud se dítě z méně majetné rodiny chce vyrovnat bohatému vrstevníkovi, může vidět řešení například v krádeži. Základem výchovy každého jedince je výchova v rodině. Právě odtud pramení a zde se utvářejí názory a morální kvality každého je-

dince a od toho závisí v rozhodující míře, jakým člověkem se staneme v dospělosti.¹⁰

Také legislativa ukládá rodině určité povinnosti, například pro představu v zákoně o rodině¹¹ je vyjmenováno níže uvedené:

V §1 - Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.

V §31 - Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností mj. při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům.

V §32 - Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.

-Rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem.

2.1 Rozvodovost

Ve všech civilizovaných společnostech je jako závažný problém vnímán rostoucí počet rozvodů. Za jednu z nejzávažnějších příčin tohoto stavu je v moderních společnostech považováno vysoké tempo společenských změn. Mohou sem být zařazovány i časté změny zaměstnání, s tím související změny bydliště a podobně. Při srovnání s minulostí je pak třeba brát v potaz i dnešní absenci jakékoliv regulace výběru partnera. Oproti současné společnosti totiž pro volbu partnera dříve existovala přesná pravidla, která fungovala jako jakási „pojistka proti rozvodu“ a je zřejmé, že takovéto zvyklosti není možné v dnešní době obnovovat (například souhlas rodičů s volbou partnera). Nelze podceňovat dopad rozvodu na děti. Jejich typické reakce na rozvod mohou být často skryté. Mohou trpět pocity zavržení, depresemi, upadají do zmatku, vytvářejí si vlastní fantastické hypotézy o rozpadu manželství rodičů nebo se nekriticky staví po boku jednoho z rodičů a k druhému naopak zaujímají nepřátelské postoje. Velmi často dochází k situacím, kdy jeden rodič popuzuje

¹⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A., Mládež a delikvence. Portál Praha, 2003. s. 37-41, ISBN 80-7178-771-X

¹¹ Česká republika. Zákon č. 94/1963 Sb., : o rodině, 1963, § 1, §31, §32

dítě proti druhému rodiči. Dítě pak může být popuzeno proti jednomu, ale i proti oběma rodičům navzájem. Následkem bývá snížení schopnosti dítěte adaptovat se v sociálním prostředí, což se projevuje poruchami chování provázenými snížením autority rodičů. Popuzení dítěte se může projevit i v jiném sociálním prostředí, zejména ve škole. Zde dochází ke zhoršování školního prospěchu a dítě může znatelně ztrácet svou ctižádost a svědomitost. Stává se citlivějším, podrážděným, méně oblíbeným v kolektivu. To přirozeně vede k pocitům jeho nedokonalosti a nespokojenosti se sebou samým.¹²

2.2 Násilí v rodinách

V případech, kdy dochází k násilí v rodinách, jsou silně narušeny její funkce. Lze tak říci, že místo, které by mělo být stabilní a plnit roli bezpečí a ochrany, tuto roli ztrácí. Všeobecně používaným je termín „domácí násilí“. Jeho typickým znakem je zejména skutečnost, že k němu dochází nejčastěji ve společném soukromí, tedy beze svědků. Domácí násilí má jiné pohnutky, než běžné kriminální násilí. Násilné jednání domácího agresora není instrumentální, ale ani typicky afektivní a jeho charakter asi nejlépe vystihuje výraz „týrání partnera“. Dalším znakem je opakování a postupný nárůst intenzity. Problém násilí v rodině může začínat zcela nenápadně, ale postupem času dochází k jeho eskalaci. Ve vztahu agresora a oběti také obecně nedochází k násilí stále, ale střídají se období násilí a období klidu. Podle odhadů v České republice dochází k domácímu násilí asi v 10 % rodin, přičemž prostupuje celým sociálně demografickým spektrem. Obecně totiž platí, že výskyt domácího násilí nezávisí na vzdělání členů rodiny a na jejím materiálním zabezpečení, ale je možné se s ním setkat prakticky ve všech společenských vrstvách a v různých typech prostředí. Reakcí na tento stav u nás pak bylo legislativní opatření v podobě přijetí ustanovení § 215 - Týrání svěřené osoby a § 215a - Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, trestního zákona. Násilí v rodině se může vyskytovat v různých formách. Všeobecně jsou vymezovány

¹² SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Rodiče, děti a jejich problémy. Sborník studií. Sdružení Linka bezpečí, 2011, ISBN 978-80-904920-1-1

druhy fyzického, psychického, emocionálního, sexuálního, sociálního a ekonomického násilí.¹³

2.3 Týrané a zanedbávané dítě

S týráním, respektive zneužíváním dítěte může bezprostředně souviset i jeho zanedbávání. V rodinách, kde dochází k oběma jevům, je potom zanedbávání dítěte považováno za závažnější. Agresivní rodič může dítěti způsobit úraz i smrt, ale dítě je pro něj stále ještě interakčním partnerem. Takový rodič může být v některých ohledech pro dítě vzorem. Týrané děti bývají ustrašenější či agresivnější, než jejich vrstevníci, ale mohou s nimi držet krok ve vývoji rozumových schopností. Zanedbávané děti oproti tomu nemají příležitosti učit se civilizačním dovednostem a rozvíjet své intelektové schopnosti. Projevují málo zájmu, špatně navazují kontakty s cizími lidmi, často nemívají soucit s blízkými a necítí vinu při porušování obecných morálních zásad. K zanedbávání dítěte však nemusí docházet jen v extrémní podobě. Častá je takzvaná „subdeprivace“, kdy rodiče dítě zanedbávají jen v určitých ohledech. V takových případech je zpoždění vývoje dítěte méně výrazné a snadněji přehlédnutelné.¹⁴

2.4 Psychopatologie mladistvých pachatelů¹⁵

Vývoj nejrůznějších psychických vlastností a funkcí je závislý na mnoha faktorech. Vztah mezi genetickými předpoklady a působením prostředí je již od počátku vývoje vztahem vzájemné interakce. Jednotlivé složky prostředí, zejména sociálního, mohou psychický vývoj dítěte ovlivnit v nestejně míře, protože působí v jednotlivých vývojových fázích odlišně. Jednotlivé zátěžové situace mohou mít pro vznik a rozvoj psychických poruch různý význam. Míra

¹³ LOVASOVÁ L., Rodinné vztahy. Vzdělávací institut ochrany dětí, AGAMA s.r.o. Praha, 2006, ISBN 80-86991-66-0

¹⁴ VÁGNEROVÁ M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. [str. 593-595], Portál s.r.o., Praha., 2004. ISBN 80-7178-802-3

¹⁵ VÁGNEROVÁ M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. [str. 399,425,511,577,779], Portál s.r.o., Praha., 2004. ISBN 80-7178-802-3

odolnosti vůči zátěžím závisí na vrozených předpokladech, na dosažené vývojové úrovni, individuálních zkušenostech i celkovém aktuálním stavu.

- Například úzkostné poruchy se projevují již v dětském věku. Dítě je schopné prožívat strach a úzkost již ve druhé polovině kojeneckého věku. Konkrétní projevy jsou závislé na aktuálním vývojovém stupni dítěte. Úzkostnou poruchou trpí přibližně 5 – 7% dětské populace.
- Posttraumatická porucha je reakce na jednorázový traumatizující zážitek nebo na déletrvající stresovou situaci. Tyto potíže mohou mít charakter akutní reakce nebo dlouhodobé posttraumatické stresové poruchy. Akutní reakci lze chápat jako přechodné narušení psychických a somatických funkcí. Posttraumatická stresová porucha je projevem nedostatečného zpracování závažné traumatické zkušenosti. Reakce na trauma u dětí bývá spojena s nadměrnou vegetativní aktivací, s poruchami spánku, bolestmi hlavy, poruchami příjmu jídla atd. V důsledku traumatické zkušenosti může dojít až k vývojové regresi.
- Porucha osobnosti je definována jako určitý trvalý a těžko ovlivnitelný vzorec osobnostních rysů, které se odlišují od aktuální sociokulturní normy. Její součástí jsou nadměrně zvýrazněné některé vlastnosti osobnosti, odchylky v oblasti citového prožívání, uvažování i chování. Jejím důsledkem je narušení osobní pohody, tedy i vztahu k sobě, hodnocení sebe samého i svého jednání, a narušení sociální adaptace, vztahu ke světu, především k jiným lidem a ke společnosti. Příčina vzniku poruchy osobnosti není jednoznačně určena. Lze předpokládat, že se zde mohou uplatnit různé faktory, biologické i psychosociální, které působí ve vzájemné interakci. V případě osobnostních poruch nejde o snížení inteligence jedince, ale o určitý nestandardní či deformovaný způsob uvažování a hodnocení situace. Emotivita těchto lidí bývá odlišná svou intenzitou, kvalitou i menší přiměřeností k vyvolávajícím podnětům. Chování lidí s poruchou osobnosti nerespektuje běžné sociální normy a jeví se jako nápadné, rušivé, či dokonce nepřijatelné.
- Návykové a impulzivní poruchy jsou charakteristické silnou touhou po určitém prožitku, potíže v sebeovládání a nutkáním k této činnosti. Nejznámější touto poruchou je gambling – patologické hráčství. Je cha-

rakteristické nadměrným zaujetím hrou a nutkáním ke hře, bez ohledu na nežádoucí následky tohoto jednání. Tato porucha se projevuje změnami v oblasti psychiky, prožívání, uvažování i jednání. Workoholismus je charakteristický nadměrným zaujetím prací, nutkáním k pracovní aktivitě a vysokému výkonu. Vzácněji se vyskytují i jiné formy impulzivního chování, nad nímž člověk ztrácí kontrolu, jako je například patologické nakupování, kleptomanie nebo pyromanie.

- Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylky v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat běžné normy na úrovni odpovídající jeho věku, respektive úrovni jeho rozumových schopností. V některých případech může jít o přechodné výkyvy v chování, pro něž je charakteristická značná proměnlivost, vývojová podmíněnost a z toho vyplývající příznivá prognóza. O poruchách chování obvykle mluvíme až ve středním školním věku i když u disponovaných dětí se nežádoucí chování objevuje již v ranějším vývojovém období.

3 Agresivita

Ve vývoji dítěte hraje láska, ale i agresivita velice důležitou úlohu. Určitá vnitřní prudkost může dodat dítěti energii a motivaci, která je nutná k překonávání různých překážek, ale samozřejmě pokud zůstane v mezích, které je dítě schopno ovládat. Jedním z hlavních úkolů výchovy je agresivitu usměrnit tak, aby její energie docílila pozitivních cílů nejen pro samotného jedince, ale i pro ostatní. Výchova vzteklého a agresivního dítěte je bezesporu náročná a zatěžující, přesto bychom se měli vždy snažit porozumět citovým příčinám a problémům našich dětí. I když se nám mohou někdy jejich starosti zdát malicherné, raději je nepodceňujeme a pokusme se své děti vyslechnout a pochopit. Touto jednoduchou radou se lze vyvarovat pozdějších problémů, které by už mohly mít zcela jiný rozměr. Například rozchod rodičů znamená pro dítě nabourání jeho jistoty a toto již od raného věku může vzbuzovat agresivitu. Běžnou součástí zpravodajství se stávají zprávy o zvyšující se agresivitě dětí. Agresivitou můžeme označit tendenci k hrozbě nebo útočnému jednání vůči druhému jedinci, která se může vyskytovat skrytě či otevřeně. Agresivní chování pak můžeme charakterizovat jako nepřiměřený prostředek k uspokojování nějaké potřeby, kdy porušování sociálních norem je u tohoto chování spojeno s omezováním základních lidských práv ostatních. Dětské násilí začíná šikanou, pokračuje hromadnými domluvenými bitkami a bohužel někdy končí i závažnou kriminální činností.

Nárůst dětské agresivity je v posledních letech často diskutovanou otázkou jako jedna z příčin nezákonného jednání dětí a mládeže. Jednostranné soudy odsuzující např. televizi, počítačové hry, které předvádějí násilí, vznik problému zjednodušují. Kdyby příčina byla jedna a čitelná, dala by se snadno odstranit. Příčin, které způsobují násilí, může být však několik. My dospělí je většinou hledáme všude kolem sebe, jen ne u sebe. Přiznejme si, že jsme to my, kdo dává dětem příklad, jak řešit problémy, že my jsme dětem vzorem různých způsobů jednání. Jsou to především rodiče, ale i herci nebo sportovci. Když oblíbený herec „hrdina“ dá ve filmu protivníkovi ránu pěstí, dítě se již z filmu nedozví, že i rána nebo kopnutí může ve skutečnosti jednoho člověka zabít a druhého přivést na mnoho let do vězení. Dítě má málo zkušeností

a důsledek některého činu si neuvědomí. Hrané filmy a zpravodajství často předvádějí násilí vytržené ze souvislostí. Dětský divák si tak zvyká na každodenní obraz utrpení, stává se více lhostejným a méně solidárním. Agresivita vzrůstá i v běžném životě, např. verbální agrese. Rodiče často mluví hrubě, aniž by si před dětmi dávali pozor. Neznamená to sice, že řekneme-li doma vulgární slovo, dítě se stane agresivním, ale pokud dítě vyrůstá v nepřátelském prostředí, přebírá tyto vzorce chování a považuje je za běžné. Nekultivované prostředí sice nezpůsobí, že se člověk vydá na „šikmou plochu“, ale posune ho tím směrem. Velmi důležité jsou tedy podmínky, ve kterých dítě vyrůstá.¹⁶

¹⁶ MARTÍNEK Z.: Agresivita a kriminalita školní mládeže, Grada Publishing, Praha, 2009. ISBN 80-2472-310-7

4 Šikana jako projev agresivity

Přesné zmapování šikany je mimořádně obtížné. Je to dáno především její skrytostí. O drtivé většině šikanování se prostě neví. V krajních případech může nabýt charakteru skupinové trestné činnosti a má některé „dětské“ rysy organizovaného zločinu. Důsledkem je podceňování a přehlížení mravních norem, utváření a upevňování antisociálních postojů a celkově vede k připravenosti pro kriminální dráhu, a to nejen u agresorů, ale do určité míry i u přihlížejících. U obětí i svědků vede šikanování k nedůvěře k autoritám a ztrátě iluzí o společnosti, která by každému člověku měla poskytnout ochranu a bezpečnost slabým a bezbranným. Šikanování totálně paralyzuje výchovnou funkci skupiny a proměňuje její působení v destruktivní. Některé stupně šikanování porušují školní pravidla, ovšem jiné již naplňují skutkovou podstatu trestných činů, jako například fyzická a slovní agrese, používání a zastrašování pomocí různými „zbraněmi“, krádeže, ničení věcí, násilné a manipulativní příkazy. Šikanování způsobuje obětem nezměrné psychické a fyzické utrpení. Při brutálních formách a v pokročilých stádiích ohrožuje i život oběti. Naším státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Ovšem tato mezinárodní úmluva není vzhledem k šikanování dodržována. Šikanování je v řadě případů trestnou činností. Bohužel bagatelizace problému, vyplývající hlavně z neznalosti, vede řadu rodičů, pedagogů a veřejnost k tomu, že je šikanování považováno za „klukovinu“. Ale to, co se běžně označuje za „klukovinu“, může naplňovat skutkovou podstatu řady trestných činů, například:

- Trestný čin omezování osobní svobody
- Trestný čin vydírání
- Trestný čin vzbuzení důvodné obavy
- Trestný čin loupeže
- Trestný čin znásilnění
- Trestný čin pohlavního zneužívání
- Trestný čin kuplířství
- Trestný čin ublížení na zdraví

- Trestný čin poškozování cizí věci

Následný případ skončil nekompromisním verdiktem soudu dvacet měsíců nepodmíněně:

Sedmnáctiletí učňové opakovaně nutili bitím a pohrůžkami spolužáky k vydávání svačin a drobných finančních obnosů – trestný čin loupeže.

Mladiství opakovaně donutili bitím a vyhrožováním spolubydlícího učně, aby jim stlal postele, uklízel za ně a nosil jim učební pomůcky do školy – trestný čin vydírání.

4.1 Šikana z pohledu práva

S pojmem šikana, šikanování se právní praxe setkává poměrně často. Tento pojem se vyskytuje v rozhodnutích o zahájení trestního řízení, pracují s ním státní zástupci při sestavování obžalob a vyskytuje se i v odůvodněných rozsudku. S pojmem šikana a šikanování se setkáváme v soudních protokolech i ve vyšetřovacích spisech policie. Ovšem platná právní úprava pojem šikana nebo šikanování nepoužívá. Pojem šikanování je definován jako hovorový výraz pro pronásledování, obtěžování, trestání a týrání. V právní praxi bývá tento pojem používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Z trestního hlediska je možno šikanu postihnout, jsou-li splněny dvě podmínky trestní odpovědnosti, tedy zda je naplněna stránka materiální a formální. Společenská nebezpečnost jednání se posuzuje nejen z hlediska konkrétního činu, ale i s ohledem na rozšířenost toho kterého jednání ve společnosti. U trestných činů, jejichž podstatou byla šikana, lze proto předpokládat, že právě s ohledem na rozšiřující se případy podobných jednání bude skutek jako trestný čin považován. K trestní odpovědnosti osob mladších 15 let nedochází. To ovšem neznamená, že za určitých okolností nemohou být postiženy jinak, nebo že nemohou být postiženi jejich rodiče. Umístění dítěte v ústavu může být dostatečnou hrozbou a sankcí za jednání, které se vymyká běžnému chování. Rodiče pachatele se mohou v určitých případech dopustit trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže. Trestní odpovědnost vyvíňuje pouze duševní porucha, která v době spáchání trestného činu způ-

sobila, že pachatel nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost, nebo ovládat své jednání. Trestní odpovědnosti naopak nezbavuje předchozí požití alkoholických či jiných toxických látek, pokud se pachatel sám do tohoto stavu přivedl. Pro posouzení trestní odpovědnosti je důležité posoudit, jaká je rozumová a mravní vyspělost dětí v určitém konkrétním věku.

4.2 První pomoc rodičů

Šikanované děti zoufale potřebují pomoc svých rodičů. Problémem však je, že si velmi často samy o ni nedokážou říct. Nejsou toho z různých důvodů schopné, a to i tehdy, když jsou rodinné vztahy v naprostém pořádku. Dítě nerozumí situaci, je dezorientované, prožívá pocity studu a má zábrany mluvit o svém ponížení. Často hledají také příčiny svého utrpení v sobě, ve svých chybách. Není neobvyklé, že dítě zraněné agresory se snaží oklamat rodiče všelijakými výmluvami, například, že si poranění způsobilo samo svou nešikovností. Proto je důležité, aby rodiče byli vnímaví a rozpoznali, že něco není u dítěte v pořádku. Při podezřelých okolnostech by se měli pokusit k němu přiblížit. Pokud se jim podaří získat jeho důvěru, utiřit jeho strach a povzbudit ho, aby se svěřilo, mají téměř vyhráno.

4.3 Odpovědnost rodičů a dalších subjektů

Dochází-li k šikanování dětí v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost za vzniklou újmu školské zařízení. Na školském zařízení proto může rodič, nebo zákonný zástupce šikanovaného dítěte požadovat náhradu škody, a to jak škody na věcech, tak i na zdraví. Ovšem podle ustanovení § 32 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, mají ve výchově dětí rozhodující úlohu rodiče. Zároveň se podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve školách a školských zařízeních vykonává vzdělávání a výchova. Ve školách a školských zařízeních se sice uskutečňuje výchova a vzdělávání, avšak škola (školské zařízení) úlohu rodičů nenahrazuje. Účastí dítěte na vzdělávání není a nemůže být žádným způsobem omezena rodičovská zodpovědnost (ustanovení § 31 zákona o rodině).

I ve chvíli, kdy se dítě účastní vyučování, jsou rodiče zodpovědní za péči o něj, i nadále zastupují nezletilé dítě. To vše vyplývá z institutu rodičovské zodpovědnosti. Rodičovskou zodpovědnost mají nejen rodiče dítěte, ale i osvojitel, a to v souladu s ustanovením § 63 odst. 1 zákona o rodině. Při výkonu rodičovské zodpovědnosti jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Z rodičovské zodpovědnosti přímo vyplývá řada práv, ale i povinností rodičů, aniž by byly konkrétně vymezeny školským zákonem. Snaha výchovou ovlivnit vývoj dítěte, vést dítě k chování respektujícímu právní řád České republiky a uznávané mravní zásady je povinností vyplývající z institutu rodičovské zodpovědnosti. Přitom rodiče mají povinnost být v tomto procesu osobním životem a chováním příkladem svým dětem. Pro případ, že rodič z jakéhokoli důvodu nevykonává řádně své povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, zakotvuje zákon o rodině možnost zásahu do rodičovské zodpovědnosti, a to ve formě pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti (ustanovení § 44 zákona o rodině).¹⁷

¹⁷ KOLÁŘ M., Skrytý svět šikanování ve školách, Portál s.r.o. Praha, 1997. ISBN 80-7178-123-1

Česká republika. Zákon č. 94/1963 Sb., : o rodině, 1963, § 31, §32, §44, §63

Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., : školský zákon, 2004, § 1 - § 3

5 Násilí ve společnosti

Zvýšená agresivita dětí je špatným vysvědčením nejen pro rodiče, učitele, ale i pro dnešní společenskou morálku, jejíž normy určují dospělí. Místo férového sportu, který se v civilizované společnosti považuje za kultivované vybíjení agresivity, vidí děti krvavé bitky, v nichž je brutalita oficiálně uznávaná, jako je například box. Násilí se stává běžnou součástí i nejmasovějších sportů jako je hokej, kde bitky mezi hokejisty jsou divácky žádanou agresivní zábavou. Místo nadšených příznivců fotbalu vidí agresivní fotbalové fanoušky, kteří si domlouvají bitky, při nichž teče krev. Projevy společenské agresivity zprostředkovává největší a nejrozšířenější informační zdroj – televize. Sportovní násilí doplní zprávy o brutálních vraždách, okrádání postižených a akční filmové „krváky“, jejichž pohádkovými předchůdci jsou různé animované filmy. Dětský pohled na svět tak ovládá televize, která je pro rodiče tou nejpohodlnější cestou, jak své potomky zabavit. „Odloženému“ potomkovi u televize, tak nikdo neurčuje hranice slušného chování, nevysvětluje rozdíl mezi filmovou fikcí a skutečností. Dítěti pak nedochází, že i „kopanec“ do břicha může druhého zabít. Vrcholem degradace lidských pozitivních hodnot jsou počítačové hry, které vytváří pozitivní vztah k zápornému hrdinovi. Krvavý akční masakr v počítačové hře se jako dětská zábava stává pro rodiče zárukou klidu. Po televizní i počítačové agresivní masáži, dítě pak vnímá násilí jako běžnou normu lidského chování.

5.1 Extremismus

Extremismus představuje aktivity se zřetelnými prvky netolerance, zejména rasové, národnostní, náboženské nebo jiné obdobné nesnášenlivosti a které útočí proti demokratickým principům, společenskému uspořádání, životu, zdraví, majetku nebo veřejnému pořádku.

- Pravicový extremismus popírá princip rovnosti lidí jako duchovní základ demokratického státu. Projevuje se jednostranným vyšším hodnocením vlastního „etnika“, rasy či národa a zároveň ve snižování

skupin, které jsou „jiného druhu“. Pravicový extremisté většinou nemají ucelenou ideologii snad kromě fašismu a nacismu. Většina ideových koncepcí vychází z nacionalistického a rasistického základu.

- Levicový extremismus klade do popředí princip rovnosti a snaží se jej rozšířit na všechny oblasti společenského života. Levicový extremisté vycházejí z ucelených ideologií jako je anarchismus nebo komunismus. Usilují o „revoluční“, tzn. zásadní převrat existujícího sociálně-politického řádu. Jejich činnosti směřují k nastolení socialisticko-komunistického systému, nebo ke společnosti bez vlády.
- Tzv. antiglobalisté odmítají panující normy a především monopol státu na násilí, ale sami při svých protestních aktivitách ho neváhají použít.
- Další hrozba naší společnosti je extremistický směr, jehož prostředkem je teror, využívající jako prostředek nátlaku psychické nebo fyzické násilí, výhrůžky, vydírání, vytváření strachu a dalších forem násilí. Metodami terorismu jsou únosy, vydírání, zadržování rukojmí, pirátství, sabotáže, atentáty, pumové útoky, požáry, politické vraždy, únosy dopravních prostředků apod.
- Extremistické jednání členů nebo příznivců sekt, případně náboženských hnutí, ovlivněné náboženským zaměřením, které se projevuje zejména v psychické manipulaci s lidmi, psychickým násilím, nebo jinou formou násilí, či porušováním právního řádu je označováno jako náboženský extremismus.
- Odpor vůči občanům jiné barvy pleti, jiné národnosti, jazyka, náboženství, kultury, nepřátelství vůči uprchlíkům a emigrantům, nebo-li xenofobie, dává za příčinu projevům různých forem násilí.

5.2 Neonacisté

Stále častějším jevem naší společnosti jsou mladí neonacisté, jejichž hnutí vychází z teze o nadřazenosti bílé rasy. Hlavním nepřítelem neonacistů jsou imigranti, komunisté, liberálové, Cikáni, homosexuálové a především Židé. Rozdíl mezi neonacismem a klasickým nacismem je jejich časové vymezení.

Nacismus vznikl v 30. letech 20. století a neonacismus po 2. světové válce. V současné době není na světě žádný stát, ve kterém by neonacismus byl státní ideologií, ani ve kterém by se neonacisté podíleli na vládní moci. Ovšem jednotlivé státy se k hlásání neonacismu a politickému organizování neonacistů staví různě. Liberální jsou například v Dánsku, nebo ve Spojených státech amerických, kde je hlásání neonacismu stejně jako jiných politických směrů chráněno coby součást svobody slova, neonacistické strany se mohou účastnit politické soutěže a je dovoleno volně užívat neonacistické symboliky. Naopak státy jako Německo nebo Česká republika projevy neonacismu trestají. I přes zákazy se však neonacisté v takových státech sdružují, třebaže bývají nuceni kvůli riziku postihu své skutečné názory skrývat či pouze naznačovat. Liší se rovněž charakter právních norem používaných proti neonacistům. Například v Německu existuje veřejně dostupný seznam zakázaných nacistických symbolů, zatímco v Česku soudy posuzují symboly na základě posudků soudních znalců. Problematika internetu se stává rok od roku aktuálnější a její řešení naléhavější, s dostupnými novými technologiemi a se stále se zvyšující počítačovou gramotností se internet stává jednoduchým a levným nástrojem k propagandě jak ultrapravicových, tak ultralevicových názorů a internet představuje vítaný prostředek komunikace mezi zájmovými skupinami. V českém právním prostředí se stále nepodařilo vyřešit postihování autorů veřejně přístupných webových stránek s neonacistickou tematikou, které bývají umístovány na serverech v USA, kde platí pro propagaci a šíření rasových a nenávistných postojů jiné právní prostředí. Dochází tak k nemalému zvýhodňování pachatelů těchto trestných činů, kteří jsou si plně vědomy svého náskoku před policií, který nadále zvyšují. Neonacisté se dopouštějí neustálého rasově a ideologicky motivovaného násilí. Je to právě síla a moc plynoucí z agrese, která je pro mnoho mladých lidí přitažlivá. Své sebevědomí si pak dále zvyšují při zvláště nočních přepadech v přesile proti většinou náhodným terčům, které spadají do škatulky nežádoucí, tím se může stát občan tmavé barvy pleti, politický odpůrce či zástupce různé subkultury.¹⁸

¹⁸ MINISTERSTVO VNITRA ČR., Strategie boje proti extremismu, MVČR odbor bezpečností politiky, Praha, 2009

6 Nástrahy společnosti

Mládež vůbec je velice specifická skupina a období dospívání může být za určitých okolností velice těžké. V tomto období je důležitým vývojovým znakem změna myšlení. Dospívající začíná uvažovat o dosud neexistujících možnostech. Potřebují si dokázat vlastní nezávislost například experimentováním, které ale může překročit běžné sociální normy. Předmětem těchto experimentů se mohou stát různé legální i nelegální drogy, jako je alkohol, tabák, opiáty nebo halucinogeny.

6.1 Legální drogy

Alkohol a tabák jsou nejrozšířenější návykové látky, jejichž výroba, prodej a konzumace jsou zcela legální (i když zákonem upraveno u mládeže do osmnácti let) a v tom spočívá jejich největší hrozba. Vyvolávají stav závislosti, změny vnímání, nálady, myšlení nebo motorických funkcí. U dětí a dospívajících zvyšuje kouření a pití alkoholu riziko problémů s užíváním jiných látek. Kromě zdravotních následků má konzumace alkoholu i důsledky sociální, jež se projevují zejména v oblasti pracovní a rodinných vztahů. U mladých lidí byla prokázána souvislost mezi rizikovým pitím alkoholu a násilným nebo kriminálním chováním. Lehko dostupné a proto nebezpečné jsou různé těkavé látky, které se označují někdy jako inhalační drogy. Tyto látky ovlivňují centrální nervovou soustavu, což se projevuje například euforií, nebo naopak útlumem, mohou se objevit zrakové a sluchové halucinace.¹⁹

6.2 Nelegální drogy

Nelegální drogy a kriminalita jdou spolu ruku v ruce. Jak je patrné z jejich označení, zákon těmto drogám říká jasné „NE“. Například trestní zákoník vymezuje trestný čin označen jako „Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy“ nebo „Šíření toxikomanie“.

¹⁹ HAJNÝ M., O rodičích, dětech a drogách, GRADA Publishing, Praha, 2001, ISBN 80-247-0135-9

Přestupkový zákon vymezuje „Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi“.

Mezi nelegální drogy patří například opiáty, jako je opium, morfin, a jejich syntetické deriváty, např. heroin a metadon. Jsou považovány za nejnebezpečnější psychotropní látky vůbec, jejich závislostní potenciál je velmi vysoký. Opium je sušená šťáva z naříznutých nezralých makovic máku setého. Typickým způsobem jeho zneužívání je požívání, pití v roztocích a kouření z dýmek. Heroin je nejnebezpečnější masově zneužívaná droga. Na českém trhu se objevuje buď jako hnědý heroin, který se před nitrožilním užíváním musí ještě upravit, a bílý heroin, který se po rozpuštění přímo vstříkuje do tělního oběhu. Pro substituční léčbu se používá řada látek opioidové povahy. Nejužívanější je metadon.

Do skupiny halucinogenních drog patří několik stovek různých látek. Obecně je lze rozdělit do tří základních skupin:

- přírodní halucinogenní drogy rostlinného původu a z hub (např. mezkalin, durman, lysohlávka atd.)
- přírodní halucinogenní drogy živočišného původu (např. bufetenin),
- semisyntetické a syntetické (nebo-li poloumělé a umělé) halucinogenní drogy (např. LSD nebo PCP).

Účinkem těchto drog je změna vnímání, vizuální halucinace. Halucinogeny nevedou k biologické závislosti, ale je zde velké riziko vzniku psychické závislosti s potřebou zvyšovat dávky.

Do skupiny konopných drog patří hašiš, konopná pryskyřice, obvykle obsahující malý obsah květenství a drobných nečistot. Dále sem patří marihuana, ta obsahuje květenství a horní lístky z konopí. Konopné drogy jsou užívány především kouřením. V menším měřítku potom perorálním užitím (ústně), obvykle jako součást pokrmů či nápojů nejrůznějšího druhu.

Hlavním účinkem drog označovaných jako stimulancia je „zlepšení“ nálady, potlačení únavy a pocitu hladu, celkové zrychlení psychických procesů, zjitřená představivost, zvýšená schopnost vcítit se do pocitu druhých a uvolnění

zábran. Standardně se mezi ně zařazují kokainové drogy (koka, kokain, crack). Nejčastějším způsobem užívání kokainu je inhalace, tedy šňupání. Amfetaminy (benzedrin, dexedrin) představují prototyp stimulačních látek. Jsou institucionálně užívány jako nepovolený doping ve sportu. Jejich derivát metamfetamin, nebo-li pervitin, je u nás nejrozšířenější, nejvíce užívaná stimulační droga. Při chronickém užívání je většinou aplikován nitrožilně. V poslední době je stále oblíbenější extáze, droga diskoték, má stimulační účinek, tlumí pocity únavy, posiluje pozitivní emoční ladění, pocity euforie a tlumí agresivitu.

V zákonech se operuje s termíny „množství malé“ a „množství větší než malé“. Nejasná hranice mezi nimi může závažně ovlivnit rozhodování soudu mezi peněžitou pokutou, alternativním trestem nebo podmíněným trestem. Maximální množství omamné a psychotropní látky, jehož držení je ještě považováno za přestupek je zpravidla:

- 10 dávek Heroinu o hmotnosti kolem 100 mg, koncentrace 30%
- 10 dávek Kokainu s obsahem 50 mg účinné látky
- 10 dávek Pervitinu s obsahem 50 mg účinné látky
- 10 tablet Extáze s obsahem kolem 100 mg účinné látky
- 10 dávek LSD s obsahem kolem 50 mg účinné látky
- 20 cigaret Marihuany s koncentrací okolo 1,5%

Drogy nejvíce ohrožují děti, které nemohou prožít to, co jim účinky drogy poskytnou. Další rizikovou skupinou jsou ti, kteří se pohybují mezi lidmi, kde je užívání drog normou nebo je přímo oceňováno. Vzhledem k tomu, že tyto obecné rizikové podmínky splňuje dnes velká část mladé populace například z důvodu nudy, problémů s dospíváním, nebo rozšířeného užívání drog mezi dospívajícími, mohou rodiče přispět jen tím dílem, který se týká funkce rodiny a jejích úkolů.²⁰

²⁰ HAJNÝ M., O rodičích, dětech a drogách, GRADA Publishing, Praha, 2001, ISBN 80-247-0135-9

6.3 Patologické hráčství

Patologické hráčství je jev, který je naší společnosti známý od nepaměti. V posledním desetiletí se změnou ekonomických poměrů a nástupem nové techniky změnil i způsob zábavních her a proto nevídanou měrou vzrostl počet lidí závislých na hraní, nebo-li gamblerů. Od počátku roku 1994 u nás platí 10. revize mezinárodní klasifikace nemocí a patologické hráčství je v ní definováno jako porucha spočívající v častých opakovaných epizodách hráčství, které dominují v životě subjektu na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat své zaměstnání, velmi se zadlužit a lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. Příkladem rizikovosti hráčství je případ člověka, který jako první vyhrál v USA v loterii milion dolarů, ale skončil jako zkrachovalec poblíž Las Vegas. Protože to, po čem mnozí touží, velká výhra, je velice nebezpečná věc. Peníze, které člověk získá poctivě a tvořivě, motivují. Peníze, které vyhraje, demoralizují. Každý z nás je předurčen ke vzniku závislosti, někteří jedinci však více, právě u mladých lidí vzniká závislost podstatně rychleji. Například hyperaktivní děti s poruchou pozornosti rády vyhledávají hlavně zábavní automaty. Hlavně rodina by měla být bezpečným zázemím pro děti a rodiče by měli pozorně sledovat náplň volného času svých dětí. Být jim hlavně kladným příkladem a sami hazardně nehřát. Důležité je předcházet nudě dětí a podporovat kvalitní zájmy a záliby. Škola by v rámci primární prevence měla prosazovat zákaz hazardu ve škole a jejím okolí. Žáky informovat o možném riziku prostřednictvím přednášek, letáků a diskuzí. Celá naše společnost by pak měla usilovat o snížení dostupnosti hazardních her. Rizikovým faktorem hráčství u dětí a mladistvých je potřeba finančního zdroje a v případě, že jsou tyto zdroje značně omezeny, dochází k páchání například drobných krádeží, které ale lehko mohou spustit řetězec další kriminální činnosti.

V souvislosti s ukládáním trestů za trestné činy spáchanými gamblery je nutno se zabývat okolnostmi příčinnosti patologických hráčů a také možností uložit jim ochranné léčení. Skutečnost, že pachatel trestného činu trpí dušev-

ní poruchou gamblersství, může mít vliv na jeho přičetnost, respektive nepřičetnost ve smyslu § 26 trestního zákona, kdy ten, kdo v době spáchání činu pro duševní poruchu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Při trestním řízení s pachatelem trestného činu, který je gamblerem, je proto zapotřebí znaleckého posudku o duševním stavu pachatele.²¹

6.4 Nezaměstnanost

Hospodářská krize velmi negativním způsobem ovlivnila míru nezaměstnanosti mladých absolventů. V listopadu roku 2010 dosáhla nezaměstnanost mezi mládeží v EU 21%. Pouze ve třech zemích – Německu, Nizozemsku a Rakousku – dosahuje míra nezaměstnanosti mládeže nižší než 10%. Politika těchto států si uvědomuje rizikovost nezaměstnanosti a snaží se i tímto způsobem snižovat potenciál pro páčání kriminální činnosti právě mladými nezaměstnanými jedinci. Nenaplněný volný čas a nedostatek financí mohou spustit řetězec aktivit vedoucích k porušování zákona.²²

6.5 Záškoláctví

Záškoláctví je poruchou chování, která bývá často spojována s negativním postojem ke škole, s nepřijetím normy pozitivní hodnoty vzdělání, ale může být také projevem šikany nebo reakcí na neprospěch. V některých případech jej lze charakterizovat jako komplex obranného jednání s cílem vyhnout se nepříjemnosti, která je dána konfrontací neúspěšného dítěte s lépe prospívajícími žáky nebo požadavky učitele na práci dítěte nebo očekávanou reakcí rodičů na špatný prospěch. Při hodnocení záškoláctví je velmi důležité zjistit příčinu, která dítě k útěku ze školy vede, a jaký má dítě postoj ke škole. Poru-

²¹ MARHOUNOVÁ J., NEŠPOR K., Alkoholici, fetišci a gambleři, Empatie, Praha, 1995, ISBN 80-901618-9-8

²² EVROPSKÝ PARLAMENT, Rozprava - přepis, Štrasburk, 2011, [online] Dostupný z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20110607+ITEM-016+DOC+XML+V0//CS />>

chou chování není klasifikováno záškoláctví, které je uskutečňováno na základě strachu ze šikany nebo vyplývající ze školní fobie. Důležitým faktorem je četnost záškoláctví, jeho plánovitost a způsob provedení. Záškoláctvím trpí nejen jedinec, který se ho dopouští, ale i celá společnost, protože jeho důsledkem jsou špatné studijní výsledky žáků, jejich horší uplatnění v životě i jejich kriminální činnost. O záškoláctví svého dítěte rodiče zpravidla nevědí, ale někdy může probíhat i s jejich vědomím. Existují i žáci, kteří dokážou přesvědčit své rodiče, že je jim tak špatně, že nemohou jít do školy, i když se ve skutečnosti cítí docela dobře. Rodič pak napíše žákovi omluvenku z důvodu zdravotních potíží. Může docházet i k případům útěku ze školy, kdy žáci do školy chodí, nechají si zapsat přítomnost, během dne pak ale na hodinu nebo dvě odejdou, přitom někdy zůstávají v prostorách školy, jindy odejdou na krátkou dobu pryč. Naprosté odmítání školy se týká žáků, kterým představa školní docházky činí psychické potíže. Patří sem poruchy pramenící z problémů ve škole, například z pocitu, že učení je moc těžké, strach, že žák bude šikanován, školní fobie nebo deprese. V takovém případě se žák zkrátka tak bojí představy, že by měl jít do školy, že rodiče mohou sotva udělat něco pro to, aby ho přesvědčili o opaku, a na místě bude určitý typ odborné intervence. Jednou z příčin záškoláctví může být strach ze šikany. Žák se pak bojí do školy docházet, aby nebyl šikanován. Vzhledem k tomu, že šikana může zanechat velmi vážné psychické problémy, které si oběť šikanování nese do dalšího života, jedná se o velmi vážný důvod k záškoláctví. Při zjištění tohoto případu je nutné šikanu řádně vyšetřit a podniknout veškerá opatření k jejímu vymýcení. V podstatě každý typ záškoláctví se stává pro žáka potenciálním nebezpečím, neboť najednou vznikne docela velký časový prostor, který je potřeba nějak vyplnit. Zde se pak nabízí možnosti, jako jsou konzumace alkoholu, gambling, drogy nebo páchání drobné delikvence, jako jsou např. krádeže nebo grafity.

Z těchto důvodů by mělo být záškoláctví odhaleno a zjištěna jeho příčina, která by měla být odstraněna. Školní docházka je upravena v zákoně č. 561/2004 Sb., ze dne 24. 9. 2004 s platností od 1. 1. 2005.²³

²³ KLUMPNEROVÁ L., Záškoláctví, Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje [online], 2009. Dostupný z WWW: <<http://www.zkola.cz/zkeu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/zaskolactvi/30276.aspx/>>

Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., : školský zákon, 2004, § 36

7 Delikventní chování

Právě agrese je považována za příčinu delikventního chování. Dále tak sociální učení, genetické vloh, syndrom hyperaktivity nebo psychopatie. Delikventní chování je označováno jako antisociální chování, které může, ale nemusí být spojeno s právními důsledky. Míní se jím mírnější forma porušení mravních nebo právních norem označovaných také někdy jako přestupky. Příčiny delikventního chování jsou zkoumány z různých pohledů. Mezi ně patří hlediska biologická, psychologická a sociální.

Biologická hlediska chápou chování jako produkt dědičnosti a často nepřikládají potřebný význam vlivu prostředí. Aby se genetická vloha projevila, je zapotřebí určité doby a silnějších vlivů sociálních faktorů během dospívání. Jedinec, který se dopustil trestné činnosti již v dětství, bude s největší pravděpodobností v této činnosti pokračovat i v dospělosti.

Psychologické hledisko vychází ze zkoumání poznávacích procesů, inteligence a osobnostních faktorů. Delikventní chování je pak chápáno jako dimenze neurotické poruchy mající příčinu například v nevědomé agresi, realizaci fantazie, z pocitu viny nebo jako potřeba uznání. Dítě však přijímá jen ty formy chování, které odpovídají stupni jeho poznání. Nechápe ještě plně dosah nezákonného aktu. Také rodiče si často neuvědomují svůj podíl na přestupku dítěte. Koncepte delikventního chování vycházející z psychopatické osobnosti uplatňují nově také pojem sociopatie, anomální nebo akcentované osobnosti.

Sociologické hledisko vychází z analýzy skupinové činnosti při provádění delikventních aktů, kdy delikventní skupina zajišťuje svému členu status a potřebu uznání za toto chování. Příčiny začlenění jedince do sociální skupiny jsou hledány například v nestabilní rodině, rozvodovosti, nezaměstnanosti nebo drogové závislosti.

Z hlediska příčin a podmínek delikvence dětí a mladistvých můžeme vyvodit následující rozdělení:

- Děti a mladiství s normálním psychologickým vývojem, u nichž převládají poruchy chování vyvolané nevhodnými vlivy sociálního prostředí
- Děti a mladiství, jejichž delikventní činnost je projevem pubertální a adolescenční nevyrovnanosti
- Děti a mladiství, u nichž se projevují poruchy rozumových schopností
- Děti a mladiství, jejichž delikvence je výrazně ovlivněna psychopatickými poruchami
- Mladiství s výrazným podílem alkoholismu či toxikomanie na vzniku trestné činnosti

Výchovná zařízení pro děti a mládež²⁴

Školská výchovná zařízení pro děti a mládež je soustava institucí zajišťujících v ČR výchovu ohrožených dětí a rizikové mládeže od 3 do 18 let, případně 19 let. Ústřední postavení v soustavě mají podle současné legislativy diagnostické ústavy, do nich přicházejí děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou. Do diagnostického ústavu může být dítě umístěno i na žádost rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Zařízeními pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Zařízením pro preventivně výchovnou péči je středisko výchovné péče. Jejich zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. O pobytu v nich rozhoduje soud ve spolupráci se sociálními úřady. Účelem je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Dále je účelem zajišťovat na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.

²⁴ ADAMOVSÁ A., Kde hledat pomoc?, Časopis Prevence, 2006, ročník 3, číslo 8, s. 4–7. ISSN 1214-8717

Diagnostický ústav

Zařízení, které plní úkoly diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické (v oblasti psychologické, sociální, pedagogické), organizační, metodické a koncepční. Diagnostické ústavy se člení podle věku dětí. Dětský diagnostický ústav (děti s neukončenou povinnou školní docházkou), diagnostický ústav pro mládež (děti s ukončenou PŠD), diagnostický ústav (děti s neukončenou i ukončenou PŠD).

Výchovný ústav

Zařízení spadající v ČR, až na výjimky, do resortu školství, které pečuje o děti zpravidla starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, v níž mohou být umístěny děti různého věku i pohlaví. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, popř. jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro děti, které jsou nezletilými matkami a jejich děti. Při výchovném ústavu se jako jeho součást zřizuje základní nebo speciální škola a může být zřízena i střední škola.

Středisko výchovné péče

Jedná se o školské zařízení pro preventivně výchovnou péči, které je určeno pro rizikové děti a mládež a má podle zákona poskytovat preventivně-výchovnou péči dětem a mládeži „s negativními jevy v chování“. Pokud nejsou důvody pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, je zřízeno jako ambulantní nebo jako internátní výchovné zařízení poskytující krizovou pomoc a střednědobé terapeutické programy. Některá zařízení poskytují i azylové ubytování.

8 Přestupek

Pokud mladistvý jedná protiprávně, Policie ČR celou věc prošetří. Pokud je zjištěno, že mladistvý nespáchal trestný čin (provinění), věc je kvalifikována jako přestupek. Přestupek je definován jako zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti. Základním právním předpisem upravujícím přestupkové právo je zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. K odpovědnosti za přestupek postačí zavinění z nedbalosti, nestanoví-li zákon výslovně, že je třeba úmyslného zavinění. Ovšem za přestupek není odpovědný ten, kdo v době jeho spáchání nedovršil patnáctý rok svého věku.

V případě, že Policie ČR kvalifikuje spáchaný čin mladistvého jako přestupek, předává věc k projednání správnímu orgánu příslušného úřadu obce s rozšířenou působností a oddělení sociálně právní ochrany dětí. Ti tento materiál zakládají nezletilým do spisu usnesením o přestupcích a trestných činech, který je veden až do zletilosti, tedy do 18ti let věku. Pracovníci tohoto oddělení provedou s nezletilým pohovor mající za cíl nalezení řešení vzniklé situace. Mladistvému lze uložit:

- napomenutí - v případě prvního deliktu dítěte (nebo se jedná o drobný delikt) může postačit někdy jako řešení i výchovný pohovor
- pokutu
- zákaz činnosti - lze uložit mladistvému nejdéle na dobu jednoho roku, nebránil-li by výkon této sankce jeho přípravě na povolání
- propadnutí věci

Pokud osoba do doby zletilosti spáchá přestupek nebo jednání mající znaky trestného činu, vypracovává toto oddělení pro účely trestního řízení posudek, v němž se citují všechny doposud spáchané prohřešky v chování. Ke všem těmto skutečnostem se přihlíží při návrhu na výchovná opatření, popřípadě při rozhodování o výši trestu, to v případě, že je vedeno později proti dotyčnému trestní stíhání. O přestupku rozhoduje i výše způsobené škody, maximálně do výše 5 000 Kč.

V případě, že dochází k dalšímu souběhu činů, např. vloupání, je věc klasifikována jako trestný čin (provinění), i když škoda bude nižší než 5 000 Kč.²⁵

²⁵ PREVENTIVNĚ INFORMAČNÍ SKUPINA POLICIE ČR, Učebnice „Právo pro každý den – street law“, Partners Czech, Hradec Králové, 2008 [online]. Dostupný z WWW:
<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/trest_ciny/2prestupek-tc-mladi-skoda-sazba.pdf>

9 Trestný čin

Podle trestního zákoníku (z. č. 40/2009 Sb.) se za trestný čin považuje protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Z uvedené definice vyplývají dvě povinné podmínky, které musí být současně splněny. Jedná se o protiprávnost a znaky uvedené v trestním zákoníku, resp. podle povahy věci v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Jako trestný čin se tedy vyznačuje takové chování, při kterém se poškozují nebo ohrožují zájmy, které jsou státem chráněné. Trestný čin se dělí na přečiny a zločiny. Za přečiny jsou považovány všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Jako zločin jsou definovány všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let (§ 13 a § 14 zákona č. 40/2009, trestního zákoníku). Jak již bylo uvedeno v úvodu práce, trestný čin mladistvého se nazývá provinění. Pokud nestanoví zákon o soudnictví ve věcech mládeže jinak, platí pro provinění spáchané mladistvým trestní zákoník. Podobně, jako je tomu u dospělého, je nutné, aby byly současně splněny dvě podmínky, a to, že čin musí být protiprávní a musí vykazovat znaky uvedené v zákoně. Jedná se tedy pouze o odlišné označení trestného činu spáchaného mladistvým, nikoliv o rozdílný vzorec trestného činu, i po rekodifikaci hmotného práva nejde o samostatnou kategorii deliktů.²⁶

Provinění

Zvláštností v trestním zákonodárství mladistvých pachatelů je skutečnost (jak je již výše uvedeno), že trestněprávní jednání mladistvého pachatele není

²⁶ JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. Bulletin Advokacie, 2009, č. 10, s. 37-42 [online] Dostupný z WWW: <http://pravo.wz.cz/tre/data/trest_jelinek_kategorizace.pdf>

standardně nazýváno trestným činem, ale proviněním. Ve smyslu § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. se proviněním rozumí trestný čin spáchaný mladistvým. Z hlediska materiální stránky provinění se vyžaduje, aby čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, dosahoval alespoň malého stupně společenské nebezpečnosti. V tomto směru se uplatňuje jeden ze základních rozdílů mezi trestným činem dospělého a proviněním mladistvého. U dospělého pachatele musí být naopak stupeň společenské nebezpečnosti alespoň nepatrný. To ve skutečnosti znamená, že intenzita společensky nebezpečnějšího jednání začíná u obou skupin pachatelů jiným stupněm. To, co ještě musí být tolerováno mladistvému pachateli, už nemůže být tolerováno pachateli dospělému.²⁷

V trestním řízení ve věcech mladistvých musejí všechny zúčastněné osoby dodržovat pravidla ochrany osobních údajů mladistvých, tj. mohou být zveřejňovány jen takové informace, které nemohou vést k odhalení totožnosti mladistvého. Všechny zúčastněné orgány, tj. policejní orgány, státní zástupce, soudci, úředníci probační a mediační služby či sociální pracovníci musejí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Podle zákona projednávají trestní věci mladistvých soudy pro mládež. V praxi to neznámá, že by byly vytvořeny nějaké nové soudní orgány, ale trestní kauzy mladistvých řeší specializovaní soudci obecných soudů.²⁸

Je-li mladistvý soudem shledán vinným, neukládá se mu trest, ale tzv. opatření. Zákon zná tři druhy opatření: **výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření**. Soud rovněž může upustit (případně podmíněně upustit) od uložení opatření.²⁹

²⁷ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 6

²⁸ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 52, § 53

²⁹ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 10

Výchovná opatření³⁰

- **dohled probačního úředníka** – probační úředník pravidelně sleduje chování odsouzeného mladistvého v jeho prostředí
- **probační program** – jedná se o programy sociálního výcviku, psychologického poradenství, vzdělávací či rekvalifikační programy nebo programy zahrnující obecně prospěšnou činnost (nejedná se o trest obecně prospěšných prací)
- **výchovné povinnosti** – povinnosti směřující k zajištění řádného života, např. povinnost bydlet s rodičem, nahradit způsobenou škodu, vykonat společensky prospěšnou činnost, podrobit se léčení závislosti apod.
- **výchovná omezení** – např. zákaz návštěv určitých akcí, zákaz styku s konkrétními osobami, zákaz užívání návykových látek apod.
- **napomenutí s výstrahou** – soudce nebo v přípravném řízení státní zástupce mladistvému důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na důsledky, které mu hrozí, pokud by se v budoucnu dopouštěl další trestné činnosti.

Ochranná opatření³¹

- **ochranné léčení** – např. psychiatrické, protialkoholní, protitoxikomnické nebo sexuologické
- **zabezpečovací detence** – je to vlastně ochranné léčení, které ale je vykonáváno v uzavřeném zařízení, spravovaném vězeňskou službou, takže je mnohem těžší z něj uprchnout, než když je léčba vykonávána v lékařském zařízení
- **ochranná výchova** – ukládá se v případech, kdy o výchovu mladistvého není dostatečně postaráno, dosavadní výchova mladistvého byla

³⁰ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 15 - § 20

³¹ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 21 - § 23

zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neskýtá záruku řádné výchovy. Vykonává se ve zvláštních ústavech pro mladistvé.

- **zabrání věci či jiné majetkové hodnoty** – týká se to věcí, které byly získány trestným činem nebo věcí, které ohrožují bezpečnost, či věcí, které náleží mladistvému, kterého nelze odsoudit, nebo u něhož bylo upuštěno od uložení opatření.

Trestní opatření³²

- **obecně prospěšné práce** – horní hranice je poloviční oproti trestu obecně prospěšných prací ukládanému dospělým pachatelům, musí se přihlídnout k možnostem mladistvého a jeho poměrům
- **domácí vězení** – ukládá se mladistvým za stejných podmínek jako dospělým pachatelům, tedy na dobu až dvou let
- **zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce** – mladistvému může být tento trest uložen nejdéle na dobu 5 let
- **peněžitě opatření** – může být uloženo ve výši 10 až 365 denních sazeb, přičemž denní sazba se smí pohybovat v rozmezí 100 – 5.000,- Kč. Opatření lze uložit jen tehdy, je-li mladistvý výdělečně činný nebo to umožňují jeho majetkové poměry
- **peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu** – je to vlastně pohrůžka peněžitým opatřením. Mladistvému se stanoví zkušební doba. Pokud v ní nepovede řádný život, bude muset peněžitě opatření zaplatit.
- **propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty** – lze uložit, jedná-li se o věc, která byla použita ke spáchání provinění nebo k tomu byla určena, nebo o věc získanou proviněním či ji získal za věc získanou proviněním.

³² Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 21 - § 33

- **zákaz činnosti** – uložený zákaz nesmí být na překážku přípravě na povolání mladistvého a nesmí být delší než 5 let
- **vyhoštění** – lze uložit jen cizincům, kteří v České republice nemají rodinu a nemají zde ani azyl
- **odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem** – je to obdobné jako u dospělých pachatelů, jedná se vlastně o pohružku odnětím svobody. Mladistvému se stanoví zkušební doba a pokud v ní nepovede řádný život, bude muset vykonat odnětí svobody v příslušné věznici pro mladistvé
- **odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)**
- **odnětí svobody nepodmíněné** – lze je uložit jen tehdy, kdy by žádná jiná opatření nevedla k dosažení účelu zákona, tj. zejména k nápravě mladistvého. Oproti dospělým obviněným se trestní sazby snižují na polovinu, přičemž dolní hranice nesmí přesáhnout jeden rok a horní hranice 5 let odnětí svobody. Pouze v případech, kdy by dospělému pachateli mohl být uložen výjimečný trest, může být opatření odnětí svobody uloženo mladistvému až na 10 let. Toto trestní opatření se vykonává odděleně od dospělých odsouzených ve zvláštních věznicích pro mladistvé nebo alespoň ve zvláštním oddělení věznice.

Řízení ve věcech dětí do 15 let³³

Děti do patnácti let nejsou trestně odpovědné, tj. nemohou být stíhány za spáchání trestného činu. Pokud se dopustí jednání, které jinak nese znaky trestného činu, koná se řízení podle občanského soudního řádu (tedy nikoliv podle trestního řádu). V tomto řízení musí mít dítě opatrovníka (zpravidla jím je advokát). Pokud soud neupustí od uložení opatření, může dítěti uložit:

- výchovnou povinnost

³³ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, 2003, § 89, § 93/1

- výchovné omezení
- napomenutí s výstrahou
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- dohled probačního úředníka
- ochrannou výchovu
- ochranné léčení

10 Prevence kriminality dětí a mladistvých v České republice

Preventivní programy zaměřené na kriminalitu dětí a mladistvých byly v západoevropských státech i v USA zorganizovány teprve v posledních deseti letech. V naší republice se stal vrcholným státním orgánem této prevence Republikový výbor pro prevenci kriminality, zřízený v roce 1993. Zasedají v něm zástupci všech zainteresovaných ministerstev a zástupci Mezirezortní protidrogové komise, v čele s ministrem vnitra. K dispozici má státní prostředky na podporu komplexních preventivních programů na místní úrovni. Srovnání se stavem preventivních aktivit ve vyspělých zemích ukazuje, že současná prevence kriminality dětí a mladistvých je u nás teprve v počátcích. Její rozvíjející se organizační zázemí zatím neumožňuje realizaci velkorysejších a dlouhodobých preventivních programů. Vláda projednala program národní prevence, kladoucí důraz na prevenci sociální, zejména z následujících důvodů:

- Důvody humanitární - prevence chrání zejména děti a mladistvé před kriminální infekcí
- Důvody sociologické - nositelé sociálně patologického chování jsou „ohniskem společenské nákazy“
- Důvody finanční – levnější je sociální prevence než represe
- Důvody organizační - příznivý dopad na zatíženost represivních orgánů

Do prevence kriminality náleží veškeré aktivity, směřující k předcházení páchaní trestných činů a ke snižování jejich výskytu. Prevence představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započítím nebo před jejím pokračováním. Předmětem pozornosti prevence jsou kriminogenní faktory, respektive příčiny a podmínky kriminality, na rozdíl od represe, která se zaměřuje na důsledky kriminogenního vývoje. Represivní a preventivní strategie jako relativně samostatné formy kontroly kriminality se bezpochyby musí vzájemně doplňovat. Význam prevence kriminality dětí a mladistvých

v ČR rostl zejména v posledních deseti letech, kdy se intenzivně hledaly cesty, jak kriminalitě předcházet. Větší důraz se kladl na oběti zločinu a kriminogenní situace. Tento jev není nahodilý, nýbrž reaguje na měnící se fenomén kriminality. Obecná kriminalita se z hromadného společenského jevu stává jevem masovým, přičemž se její těžiště posouvá do stále mladších ročníků. U kriminality násilné je konstatována stupňující se bezohlednost a brutalita. Vážnou se stává i kriminalita hospodářská, i když u dětí a mladistvých se projevuje v minimální míře.³⁴

Druhy prevence³⁵

Podle druhu adresátů lze prevenci kriminality členit následovně:

- **Primární** prevence spočívá ve vytváření optimálních podmínek rozvoje společnosti, jejich institucí a občanů. Zahrnuje oblast sociální politiky, politiky zaměstnanosti a rozvoje jednotlivých regionů. Omezování kriminality není jejím hlavním cílem, jde zde pouze o nepřímou strategii prevence. Adresátem je celá společnost.
- **Sekundární** prevence se zaměřuje na rizikové skupiny a jedince, u nichž existuje zvýšená pravděpodobnost, že se stanou buď pachatelí, nebo oběťmi trestných činů. Jde o přímou strategii prevence kriminality.
- **Terciální** prevence předchází recidivě trestné činnosti, orientuje se na jednotlivce a skupiny, kteří se již v minulosti trestné činnosti dopustili nebo se stali oběťmi trestných činů. Také zde jde o přímou strategii prevence kriminality.

Podle směru působení preventivních opatření dále rozdělujeme:

- **Sociální** prevenci, která se zaměřuje na sociální faktory kriminality. Opatření zahrnují širokou problematiku rodiny, školství, zdravotnictví,

³⁴ MěÚ Kolín, Koncepce prevence kriminality města Kolína na období 2009-2011, [online] Dostupný z WWW: <http://www.mukolin.cz/prilohy/Texty/386/32koncepce_prevence_kriminality.pdf>

³⁵ ZAPLETAL J. a kolektiv. Prevence kriminality, 2005, Policejní akademie Praha. ISBN 80-7251-200-5

zaměstnanosti, volného času, profesní přípravy a územního plánování. Významná úloha přísluší zejména rodině a škole.

- **Situační** prevenci, která spočívá v opatřeních, jež snižují možnost spáchání trestného činu a zvyšují pravděpodobnost odhalení pachatele. Mají charakter převážně technický, organizační a administrativní.
- **Prevence viktimnosti** je obecně pojata jako koncept bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminogenní situace a psychickou připravenost ohrožených osob. V praxi jde o skupinové i individuální zdravotní, psychologické, právní a technické poradenství.

10.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

V rámci sociální prevence trestné činnosti a negativních jevů mezi dětmi a mladistvými se ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zaměřilo na zkvalitnění výchovného působení školy, včetně přípravy učitelů a systému pedagogicko-psychologického poradenství. Dále na péči o narušenou mládež, zejména ve výchovných ústavech a na podporu aktivit mládeže ve volném čase. Významný je i rozvoj v sociálně-právní výchově a vzdělávání a podpora nevládních aktivit v rámci grantového systému resortu. Hlavním cílem programů je celoškolská realizace a změna postojů dětí a mladistvých ke zdravému životnímu stylu, dále pak optimalizovat sociální klima školy a zaměřit se proti sociálně patologickým jevům. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo v roce 2005 „Strategii prevence sociálně patologických jevů na období 2005-2008“, ve které je stanovena nutnost minimálních preventivních programů, vzdělávání a zvyšování odbornosti pracovníků v oblasti prevence a další úkoly.³⁶

³⁶MŠMT, Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže, 2007 [online] Dostupný z WWW: <http://aplikace.msmt.cz/HTM/Koncepce_ml.htm>

Základními cíli strategie primární prevence sociálně patologických jevů na období 2005-2008 jsou:

- výchova ke zdravému životnímu stylu
- rozvoj a podpora sociálních kompetencí
- zkvalitněním koordinace a kontroly specifické primární prevence napříč resorty dosáhnout vyšší kvality a efektivity prováděných programů

Kromě Strategie prevence sociálně patologických jevů na období 2005-2008 má MŠMT dalších několik podpůrných programů na podporu prevence kriminality mládeže např.³⁷:

- Programy na podporu realizace aktivit v oblasti prevence rizikového chování
- Spolupráce předškolních a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané
- Specializační kurz prevence rizikového chování

10.2 Ministerstvo vnitra (MVČR)

Městské programy prevence kriminality (města nad 25.000 obyvatel)

Projekty zaměřené na snižování kriminality, na eliminaci kriminálně rizikových sociálně nežádoucích jevů, na omezování příležitostí k páčání trestné činnosti, na zvyšování rizika pro pachatele, že bude dopaden, a na informování občanů o legálních možnostech ochrany před trestnou činností. Plní významnou motivační a iniciační roli při rozvoji systému prevence kriminality na městské úrovni. Jedná se především o dovybavení měst v oblastech: kamerové soubory, mobilní kamerové soubory, rozšíření kamerového souboru,

³⁷ MŠMT, Programy na podporu prevence kriminality mládeže, 2011 Dostupný z WWW:
<<http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=prevence+kriminality&x=0&y=0>>

zabezpečovací a vyhodnocovací soubory, mříže, osvětlení rizikových míst, oplocení rizikových míst, software-grafické soubory, hardware pro preventivní a bezpečnostní účely, soupravy pro sport, sportovní hřiště a plácky³⁸

Program prevence kriminality a extremismu – „Úsvit“

V rámci programu Úsvit jde o zlepšení osobních perspektiv dětí a dospělých obyvatel Chanova, o zlepšení kvality života a bezpečnosti v Chanově a o maximální účast jeho obyvatel na všech aktivitách, které se zde postupně realizují. Konkrétně jde o jejich zapojení do nejrůznějších pracovních činností.³⁹

10.3 Ministerstvo zdravotnictví (MZČR)

Ministerstvo zdravotnictví má vlastní program nazvaný „Prevence kriminality“, který je v souladu s usnesením vlády č. 1139 ze dne 3. 9. 2008 k Národní strategii prevence násilí na dětech v České republice na období 2008-2018. Program se týká podpory mentálního zdraví dětí a typologie dětských obětí komerčního sexuálního zneužívání dětí. Dalším programem je zdravotnický program, který se věnuje prevenci dětských úrazů.⁴⁰

10.4 Policie České republiky

Nezastupitelné místo v prevenci kriminality má policie. Ta však v České republice nemá v této oblasti téměř žádné tradice a zkušenosti. Základní prvky prevence lze spatřovat v samotné náplni práce policie, pokud je profesně vykonávána. Preventivní činnost policie směřuje k plnění dvou hlavních úkolů:

³⁸ MVČR, Programy prevence kriminality na rok 2011, 2011 [online] Dostupný z WWW:
<<http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>>

³⁹ MVČR, Programy prevence kriminality na rok 2011, 2011 [online] Dostupný z WWW:
<<http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MTE%3d>>

⁴⁰ MZČR, Program prevence kriminality pro rok 2012, 2012 [online] Dostupný z WWW:
<http://mzcr.cz/obsah/prevence-kriminalitypece-o-deti-a-dorost_2183_1.html>

- Znemožnit spáchat trestný čin.
- Zjišťovat a analyzovat faktory a okolnosti, které vyvolávají nebo ovlivňují páchaní kriminality.

Už jen proto má velký význam odhalení každého trestného činu, zjištění každého pachatele. Konkrétním výsledkem je nejen vyšší objasněnost, ale i snížení podílu latentní kriminality a preventivní dopad na potenciální pachatele.

K pozitivnímu posunu ve vnímání policie ze strany veřejnosti přispělo konstituování preventivně informačních skupin Policie ČR (PIS). Policie se snaží stále aktivněji podílet se, zejména na místní úrovni, na preventivních programech. To vyžaduje úzkou spolupráci všech složek, zabývajících se prevencí - místních orgánů, samosprávy, nestátních organizací, bezpečnostních firem i městské policie. Preventivní činnost policie je nový trend, který se důrazně prosazuje u policejních sborů zemí Evropské unie.⁴¹

Preventivní program pro děti – AJAXův zápisník⁴²

Jedná se o preventivně výchovnou učební pomůcku, díky které se děti nenásilnou formou odpovídající jejich věku seznamují se zásadami bezpečného chování, dovídají se o patologických jevech, kterými jsou v dnešní době ohrožovány a také jsou jim představeny činnosti jednotlivých služeb republikové policie.

Celý projekt vznikl při okresním policejním ředitelství v Sokolově. Jeho autorka, por. Blažena Kašparová, pracovnice preventivně informační skupiny, vycházela při sestavování zápisníku ze svých dlouholetých zkušeností z práce s dětmi, které získala při přednáškové a besední činnosti za základních školách.

⁴¹ MVČR, Preventivně informační skupiny Policie ČR, 2011 [online] Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/preventivne-informacni-skupiny-police-cr.aspx>>

⁴² MVČR, Preventivní program pro děti – Ajaxův zápisník, Policie ČR, 2008 [online] Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/2003/aktualit/ajax/2002/ajax_police.html>

10.5 Společnost

Nejvýznačnějším prostředkem prevence je ovšem výchova dětí v rodinách, ve školách a v různých organizacích. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu, která ovlivňuje systém vzdělávání, zaměstnanosti, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí.

Velmi důležité je zaměřit se na včasný začátek prevence, ideálně již v předškolním věku, přičemž formy působení je nutné přizpůsobit věku a individuálním zvláštnostem dětí. Je třeba podpořit zdravý životní styl a nabídnout pozitivní životní alternativy. Primární a sekundární prevence působí kontinuálně a měla by být systematicky plánována, kombinování různých strategií prevence by mělo cíleně působit na děti jednotlivých věkových skupin a žáky. Programy primární a sekundární prevence musí být zaměřeny na ovlivnění postojů chování rizikové populace, jde o programy určené hlavně k prožívání pozitivních zkušeností a odmítání vlivu sociálně patologických skupin. Mladí lidé by se tak naučili čelit sociálnímu tlaku těch vrstevníků, kteří již nějakou zkušenost s delikventní činností mají, například zvýšením sebevědomí, nácvikem odmítání návykových látek, zkvalitněním sociálních dovedností a schopností obstát v náročných sociálních a životních podmínkách.⁴³ Každý rodič má tu zkušenost, že dítě, které se nudí, začne zlobit. Proto by mělo být hlavním zájmem především všech rodičů vytvořit svým dětem „zdravé“ podmínky pro trávení volného času. V útlém věku je dětem vlastní potřeba fyzické aktivity a například sport je ideálním prostředkem pro optimální vyžití malých neposedů. Každý rodič, by si měl uvědomit, co je ve svých důsledcích vlastně jednodušším řešením. Zda zvednout své unavené tělo z gauče a vyrazit s dětmi na kole do přírody, nebo své děti nechat mentálně degradovat u televizních seriálů plných brutálních scén. Televize samozřejmě k dnešnímu způsobu života patří, ovšem je v silách rodičů vybírat pro společné chvíle strávené před obrazovkami vhodné pořady, které naopak diváky zábavnou formou vzdělávají. Stejně tak je tomu s volbou vhodných hraček a her, které v dětech podněcují spíše

⁴³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A., Mládež a delikvence. Portál Praha, 2003. s. 266-267, ISBN 80-7178-771-X

kultivované projevy než brutalitu a agresi. Samozřejmě nadejde okamžik, kdy děti musí obstát v kolektivu svých vrstevníků, kam ochranná křídla rodičů již nedosáhnou. Proto by neměli rodiče ve své výchově zapomínat pěstovat zdravé sebevědomí svých dětí. I když je to nemilá představa, pravdou je, že psychicky „silní a neohrožení přežívají“ což platí již v kolektivu mateřské školy, která je zpravidla první zkouškou odolnosti jedince. Ideální formou trávení volného času dětí školou povinných jsou různé zájmové kroužky organizované v domech dětí a mládeže, kde dochází ke vzdělávání zábavnou formou pod dohledem pedagogů. Děti zvyklé na uznávání autority tak nemají problém důvěřovat a tím pádem i nechat usměrňovat své jednání osobou plně kompetentní k výchově. Hlavně prostředí, ve kterém se mladí lidé pohybují, nabízí volbu přirozeného vzoru, ideálu, který každý dospívající jedinec potřebuje a napodobuje. Ideálním řešením tohoto problému, by byla například škola (jakéhokoliv stupně), která by nabízela vedle vzdělávacího programu i kulturní aktivity, ty by upoutaly pozornost mladých lidí a nasměrovaly by jejich kroky správnou cestou.

11 Statistická data

Problémy s dětskými a mladými kriminálníky vyvrcholily kolem roku 1999. U dětí i mladistvých od té doby násilných činů ubylo, i když u starších patnácti let se úbytek v roce 2007 zastavil. Příznivě vypadají i údaje o majetkové kriminalitě (krádeže či vloupání). V roce 2000 spáchali mladiství více než deset tisíc podobných deliktů. V roce 2007 to byly necelé čtyři tisíce. U dětí je pokles podobně strmý. Ovšem je nutné vzít v úvahu, že se v roce 2001 změnil trestní zákon. Abychom mluvili o trestném činu, musí škoda překročit pět tisíc korun. Dříve to byly dva tisíce. Část kriminality se tak přesunula do oblasti přestupků. Z čísel ministerstva spravedlnosti se dá vyčíst také ústup státu od tvrdých trestů pro zločince, kterým ještě nebylo osmnáct. V roce 1989 bylo trestně stíháno 5621 mladých lidí, odsouzeno jich bylo 5378 z nich. V roce 2007 bylo stíháno 6080 mladistvých, ale odsouzeno bylo jen 2949 z nich. U mnoha z odsouzených navíc soudy upustili od potrestání, nepodmíněný trest dostalo pouze 174 z nich.

Statistické údaje o kriminalitě mládeže jsou děleny do dvou kategorií. Na údaje o trestné činnosti osob mladších 15 let a údaje o trestné činnosti mladistvých, tj. osob ve věku od 15 let do 18 let. U první kategorie jsou základním zdrojem statistiky Policie ČR a doplňkem statistiky Nejvyššího státního zastupitelství. U mladistvých (již trestně odpovědných osob) jsou pak zdrojem jak údaje policie, tak i státních zastupitelství a soudů. Kriminalita mladistvých a jejich trestní postih jsou v materiálech obou resortů evidovány, zpracovávány, vyhodnocovány, komentovány a zveřejňovány vždy zvlášť. Především proto, že trestná činnost osob mladších 15-ti let a mladistvých se v mnoha ohledech od trestné činnosti starších věkových skupin výrazně liší, a to jak svojí strukturou, způsoby provedení, motivací, tak i osobnostními charakteristikami pachatelů. Trestná činnost osob mladších 15-ti let a mladistvých se velmi těžko vyšetřuje a postihuje. Problémy se zákonem jsou u osob mladších 15-ti let a

mladistvých doménou kluků. Dívky mají na svědomí jen asi osm až deset procent kriminality v této věkové skupině.⁴⁴

Tabulka č. 1 - Zjištěné trestné činy⁴⁵

Údaje za období od 1. 1. 2011 - 31. 7. 2011 na území celé České republiky		
	Nezletilí (1-14 let)	Mladiství (15-17 let)
Vraždy	0	0
Násilné činy	1	8
Mravnostní činy	0	1
Krádeže vloupáním	4	6
Krádeže prosté	2	6
Majetkové činy	6	13
Ostatní kriminální činy	1	3
Zbývající kriminalita	1	2
Hospodářské činy	0	4

⁴⁴ Zpravodajský portál AKTUALNE.CZ, Překvapující statistika: Kriminality dětí ubývá, 2008 [online] Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=609001>>

⁴⁵ MVČR, Statistiky kriminality – dokumenty, [2011-10-19] [online] Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/statistikykriminality-dokumenty.aspx>>

Závěr

V závěru bych chtěla shrnout poznatky, které jsem nabyla při psaní bakalářské práce. Přesvědčila jsem se o tom, že výchova a včasná prevence jsou základními pilíři, které chrání děti před kriminalitou. Jako matka dvou malých ratolestí jsem denně účastníkem procesu osvojování návyků a vštěpování pravidel a zásad slušného chování. Ač se to někomu možná nezdá podstatné, je důležité již tříletému dítěti vysvětlovat, že „tohle slovíčko se neříká“ nebo „kamenem se nehází“ a další a jiná pravidla naší společnosti. Malé dítě má doslova oči upřené na naše gesta a mimiku, uši našponované a hltá každé naše slovo a tón naší řeči. Děti jsou zrcadlem našeho chování a jednání. Můžeme zlepšovat výchovná opatření pro mladé recidivisty a snažit se co nejefektivněji působit na prevenci kriminality, ale největší pozornost se musí věnovat těm nejmenším. Pokud naše společnost chce s kriminalitou bojovat, nesmí si sama „kriminálníky“ vychovávat.

Společnost se mění neskutečným tempem, v průběhu jedné generace dojde k mnoha společenským i ekonomickým změnám a snadno se může stát, že se lidé těmto změnám nestačí přizpůsobovat. Ve společnosti všeobecně vládne stres a žije se konzumním způsobem života. Zapomíná se na základní zásady slušného chování. Lidé navzájem spolu přestávají komunikovat. Je těžké zamýšlet se nad prapůvodem problémů naší společnosti, dostali bychom se do zdánlivě nesouvisejících oblastí. Jsem přesvědčena, že pro každého obyčejného člověka je nejjednodušší začít u sebe sama. Proto jako matka a vzor svých dětí budu dbát na slušnost a toleranci, protože si přeji, aby z mých dětí vyrostli kultivovaní a ohleduplní lidé. Pokud se tímto pravidlem bude řídit každý rodič, vyrostou nám nová, kultivovanější a ohleduplnější generace, ve které bude ubývat násilí. Až jednou zestárneme, vrátí se nám plody naší výchovy měrou vrchovatou.

Závěrem chci vyjádřit své znepokojení nad obsahem zákona o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 §52, §53), který zakazuje zveřejňování jakýchkoli informací týkajících se mladistvých pachatelů. Zejména informace, které by tyto osoby umožnily identifikovat. S tímto nemohu souhlasit. Pro mě

a mou rodinu není žádný rozdíl, jestli je násilníkovi čtrnáct nebo dvacet let, pro mě znamenají stejné riziko. Bohužel není v silách rodičů ovlivnit, s jakými dětmi se budou jejich ratolesti každý den potkávat ve škole nebo v zájmových kroužcích. Pokud školské zařízení více či méně navštěvuje mladý delikvent, považuji za zcela korektní, když ostatní studenti budou na tuto osobu upozorněni, ovšem toto stávající právní předpis nedovoluje. Pokud by tomu tak nebylo, možná by si i rodiče více všímali nevhodného a někdy dokonce protiprávního chování svých dětí.

Snažila jsem se práci vytvořit a uspořádat tak, aby ve výsledku vznikl jakýsi velmi jednoduchý a přehledný metodicko-didaktický manuál. Dokument, který pojmenovává a vysvětluje základní pojmy, preventivní postupy a opatření. Pokusila jsem se co nejsrozumitelněji popsat současný stav a vztah dětí a mladistvých ke kriminalitě. Snažila jsem se upozornit případného čtenáře na problém kriminality dětí a mladistvých a donutit ho k zamyšlení nad výchovou, které se mu dostalo od jeho rodičů a zároveň pak nad tím, jaké návyky předává nebo jednou bude předávat svým ratolestem.

Vzorový metodicko-didaktický manuál preventivních postupů a opatření

Vytýčení rizikového chování

Záškoláctví, šikana, kyberšikana, vandalismus a další formy násilného chování.

Virtuální drogy (počítače, televize).

Drogové závislosti, alkoholismus, kouření.

Xenofobie, rasismus, intolerance, antisemitismus.

Cíl

Vést děti a mládež ke správnému sebehodnocení, stanovení si reálných cílů v životě, poznání sebe sama, zvládnání stresů, k dovednostem řešit své problémy bez pomoci návykových látek a tím tak zvýšit jejich sebevědomí a odolnost vůči sociálně patologickým jevům. Reagovat na aktuální stav

rizikového chování. Včas podchytit všechny projevy fyzického a psychického násilí, spolupráce s rodiči. Ve školách zajistit odborné vzdělávání všech pedagogů, vytvořit důvěryhodné poradenské služby pro učitele, rodiče a studenty, spolupracovat se všemi institucemi a organizacemi v oblasti prevence.

Analýza současného stavu

Analýza problematiky rizikového chování je důležitá pro zjištění aktuálního stavu, stanovení příčin negativních jevů ve společnosti a vytyčení prognózy.

Metody práce s dětmi a mládeží

Výklad, samostatná práce (např. informace z tisku), besedy, diskuse, sociální hry, hraní rolí, obhajoba určitého názoru, trénování způsobu odmítání, zážitková pedagogika, skupinová práce v kolektivu, využívání audiovizuálních pořadů.

Vzdělávání pedagogů

Hlavní podíl na dalším rozvíjení znalostí a dovedností související s rizikovým chováním žáků a studentů spočívá v samostudiu učitelů školy a především školního metodika prevence. Další vzdělávání mohou zajistit např. školení či semináře.

Zodpovědnost rodičů

Rodiče jsou vybízeni ke spolupráci se školou a žádání o pomoc při některých aktivitách. Rodiče dohlíží na aktivity svých dětí ve volném čase a rozhodují o formách trávení volného času.

12 Seznam literatury

- ADAMOVSÁ A., Kde hledat pomoc?, Časopis Prevence, 2006, ISSN 1214-8717
- Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., : Trestní zákoník. 2009.
- Česká republika. Zákon č. 94/1963 Sb., : o rodině, 1963.
- Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., : o soudnictví ve věcech mládeže, 2003.
- Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., : školský zákon, 2004.
- EVROPSKÝ PARLAMENT, Rozprava - přepis, Štrasburk, 2011,
[online] Dostupný z WWW:[http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20110607+ITEM-016+DOC+XML+V0//CS /](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20110607+ITEM-016+DOC+XML+V0//CS/HAJNÝ M., O rodičích, dětech a drogách, GRADA Publishing, Praha, 2001 ISBN 80-247-0135-9)
- HAJNÝ M., O rodičích, dětech a drogách, GRADA Publishing, Praha, 2001
ISBN 80-247-0135-9
- CHMELÍK, J., Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál Praha, 2003. ISBN 80-7178-739-6
- JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. Bulletin Advokacie, 2009, [online] Dostupný z WWW:
<http://pravo.wz.cz/tre/data/trest_jelinek_kategorizace.pdf>
- KLUMPNEROVÁ L., Záškoláctví, Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje [online], 2009. [online] Dostupný z WWW:
<<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevayejichprevence/zaskolactvi/30276.aspx/>>
- KOLÁŘ M., Skrytý svět šikanování ve školách, Portál s.r.o. Praha, 1997.
ISBN 80-7178-123-1
- LOVASOVÁ L., Rodinné vztahy. Vzdělávací institut ochrany dětí, AGAMA s.r.o. Praha, 2006, ISBN 80-86991-66
- LYONS L., Historie trestu., Nakladatelství Svojtka, Praha, 2004, ISBN 80-7352
- MARHOUNOVÁ J., NEŠPOR K., Alkoholici, fetišáci a gambleři, Empatie, Praha, 1995, ISBN 80-901618-9-8

MARTÍNEK Z.: Agresivita a kriminalita školní mládeže, Grada Publishing, Praha, 2009. ISBN 80-2472-310-7

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A., Mládež a delikvence. Portál Praha, 2003. ISBN 80-7178-771-X

MINISTERSTVO VNITRA ČR., Strategie boje proti extremismu, MVČR odbor bezpečností politiky, Praha, 2009

MŠMT, Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže, 2007 [online] Dostupný z WWW: http://aplikace.msmt.cz/HTM/Koncepce_ml.htm

MVČR, Preventivně informační skupiny Policie ČR, 2011 [online] Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/preventivne-informacni-skupiny-policie-cr.aspx>

MVČR, Statistiky kriminality – dokumenty, 2011 [online] Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistikykriminality-dokumenty.aspx>

NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ [online]. 2011. Dostupný z WWW: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika/>.

ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ, [online]. 2011. Dostupný z WWW: <http://www.ospod.info/zkusenosti.html/>

PREVENTIVNĚ INFORMAČNÍ SKUPINA POLICIE ČR, Učebnice „Právo pro každý den – street law“, Partners Czech, Hradec Králové, 2008 [online]. Dostupný z WWW: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/trest_ciny/2prestup-pek-tc-mladi-skoda-sazba.pdf

SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ, Rodiče, děti a jejich problémy. Sborník studií. Sdružení Linka bezpečí, 2011, ISBN 978-80-904920-1-1

VÁGNEROVÁ M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. Portál s.r.o., Praha., 2004. ISBN 80-7178-802-3

ZAPLETAL J. a kolektiv. Prevence kriminality, 2005, Policejní akademie Praha. ISBN 80-7251-200-5

Zpravodajský portál AKTUALNE.CZ, Překvapující statistika: Kriminality dětí
ubývá, 2008 [online] Dostupný z WWW:
[http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-
pravo/clanek.phtml?id=609001](http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=609001)

